

Методологічні проблеми обліку інтелектуальних благ в умовах становлення новітньої парадигми рахівництва

Зростання значення інтелектуальної складової в економічному розвитку суспільства зумовлює потребу в забезпеченні управління релевантною інформацією, яку генерує заснована на природничих засадах новітня система обліку. Стаття присвячена обґрунтуванню шляхів вирішення проблем бухгалтерського обліку інтелектуальних благ з позиції теорії фізичної економії. Окреслено світоглядні підвалини новітньої парадигми рахівництва, що передбачає охоплення обліком сфери розумного, покликаної скеровувати взаємодію сфер живого та неживого. Запропоновано низку класифікацій, що дозволяють з'ясувати сутнісний зміст і призначення інтелектуальних благ та вибудувати цілісну систему їх обліку. Запропоновано модель балансового узагальнення процесів створення та привласнення інтелектуальних благ суспільними сферами для використання, властивого їхній сутності. Запропоновану модель верифіковано за допомогою класичної типології змін у балансі. Описано руху інтелектуальних благ за допомогою балансового рівняння, яке пропонується покласти в основу рахунків, субрахунків та аналітичних рахунків, що призначаються для обліку інтелектуальних благ.

Ключові слова: бухгалтерський облік, інтелектуалізація господарювання, новітня парадигма рахівництва, методологія обліку інтелектуальних благ, зміни у балансі.

Методологические проблемы учета интеллектуальных благ в условиях становления новой парадигмы счетоводства

Рост значения интеллектуальной составляющей в экономическом развитии общества обуславливает потребность в обеспечении управления релевантной информацией, которую генерирует, основана на естественных началах, новейшая система учета. Статья посвящена обоснованию путей решения проблем бухгалтерского учета интеллектуальных благ с позиции теории физической экономики. Определены мировоззренческие устои новой парадигмы счетоводства, что предполагает охват учетом сферы разумного, призванной направлять взаимодействие сфер живого и неживого. Предложен ряд классификаций, позволяющих выяснять сущность и назначение интеллектуальных благ и выстраивать целостную систему их учета. Предложена модель балансового обобщения процессов создания и присвоения интеллектуальных благ общественными сферами для использования, свойственного их сущности. Предложенную модель верифицированы с помощью классической типологии изменений в балансе. Описаны пути движения интеллектуальных благ с помощью балансового уравнения, которое предлагается положить в основу счетов, субсчетов и аналитических счетов, предназначенных для учета интеллектуальных благ.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, интеллектуализация хозяйствования, новейшая парадигма счетоводства, методология учета интеллектуальных благ, изменения в балансе.

* Шевчук Володимир Олександрович, проректор з науково-педагогічної та наукової роботи, професор кафедри аудиту Національної академії статистики, обліку та аудиту (м. Київ), доктор економічних наук, професор.

Methodological Issues of Accounting Intellectual Benefits in Context of Development of Modern Accounting Paradigm

The increasing significance of the intellectual component in economic development of society determines the demand in furnishing management with relevant information to be generated by the up-to-date system of accounting as established on natural principles. The article explains the ways of solving problems of accounting of intellectual benefits as viewed by the theory of physical economics. The conceptual foundations of modern paradigm of accounting have been outlined that are meant to cover the realm of reason called for managing the interaction of the animate and inanimate. Several classifications have been presented that make it possible to clarify the essence and designation of intellectual benefits and build up an integral system of their accounting. The model of balanced generalization of processes of creating and appropriating intellectual benefits by social domains for the use inherent in their nature has been proposed. The proposed model is verified by means of classical typology of balance changes. The flow of intellectual benefits has been described by means of the accounting equation suggested to be accepted as a basis for accounts, subsidiary accounts and analytical accounts to be assigned for accounting intellectual benefits.

Keywords: accounting, intellectualization of management, newest accounting paradigm, methodology of accounting of intellectual benefits, changes in the balance sheet.

Постановка проблеми. Сучасний розгляд економіки передбачає її трактування як господарського освоєння сфер живого, неживого й розумного. Специфіку кожної сфери розкрив видатний мислитель і натураліст акад. В. Вернадський у своїх фундаментальних ученнях про біо-, гео- та ноосферу [1; 2]. Важливість розумного в цьому освоєнні сфер зумовлюється тим, що завдяки йому досягається керованість взаємодії живого з неживим.

Як ХХ, так і особливо ХХІ століттю властиве істотне зростання значущості розумного в господарському розвитку суспільств. Активне опанування розумного призводить до інтелектуалізації діяльності суб'єктів господарювання. Все наукоємнішим стає і підприємництво [12].

У теперішніх історичних умовах, що особливо підкреслюють роль інтелектуальних факторів господарювання, останні стають усе вагомішими у забезпеченні розвитку, який отримав назву сталого. Йдеться про підвищення наукоємності суспільно-господарського розвитку, сприятливе для життєдіяльності сучасних і майбутніх поколінь довкілля.

Перед управлінськими функціями постає завдання відповідати викликам ХХІ століття. Вагомою складовою управління освоєнням сфер живого, неживого й розумного є облік – функція, безальтернативність якої зростає в умовах необхідності надання для управлінських потреб релевантної інформації. В умовах інтенсивної інтелектуалізації господарювання подальший розвиток існуючих систем обліку потребує новітніх теоретико-методологічних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на визначальну роль інтелектуальних

чинників для сучасної економіки все важливішим стає забезпечення керованості цією складовою суспільно-господарського розвитку. Сучасний менеджмент та його функції, зокрема, облік, мають бути адекватними існуючим тенденціям зростання наукоємності господарювання. У той же час наявні результати досліджень [3-7, 10, 11, 19, 22] є недостатніми для вирішення проблем обліку інтелектуальних благ.

Адекватність фактографічної інформації про статистику й динаміку сфери розумного викликам суспільно-господарського розвитку нині можна забезпечити завдяки приведенню теорії і практики обліку у відповідність новим парадигмам господарювання, управління економікою та управлінських функцій, передовсім рахівництва.

Гарантування життя нащадків та збереження природи потребують базування новітніх парадигм господарювання та управління на природничій основі. Стає очевидним, що тільки на цій основі можна досягати цілей розвитку, здатного, як наголошено вище, враховувати інтереси нащадків та зберігати необхідне для їх життєдіяльності середовище.

Природничі засади новітніх парадигм свого часу заклали доктор С. Подолинський, акад. В. Вернадський, сучасний інтелектуал М. Руденко та інші видатні подвижники української науки. Кожен із дослідників мав відповідне природничому баченню розуміння ролі та призначення обліку в управлінні, причому якраз таке, що враховує інтелектуальні фактори економічного розвитку.

Метою дослідження є, з одного боку, окреслення засад формування новітньої парадигми рахівництва, а з іншого – природнича інтерпретація освоєння сфери розумного у контексті новітнього бачення облікової методології. Водночас необхідне висвітлення

прикладних аспектів обліку інтелектуальних благ через розкриття атрибутивних ознак та застосування методичного інструментарію рахівництва.

Виклад основних результатів дослідження. Новітні вимоги до управління в умовах зростання наукоємності господарювання диктують потребу адекватності віддзеркалення процесів створення, поширення та використання інтелектуальних благ. Це визначає необхідність обліку, здатного вже не стільки реєструвати і враховувати зростаючі інформаційні потоки, скільки ідентифікувати й виокремлювати в їх складі теоретичні та практичні знання, що мають природничу основу. На засадах цих знань має відбуватися становлення новітньої парадигми рахівництва. Адже сучасний облік покликаний відображати складність розумного, включаючи його власну специфіку та особливості взаємодії зі сферами живого й неживого.

Загально визначеними є положення про забезпечення надійності технічної конструкції щонайменше трьома точками опори. Для обліку важливими є передовсім онтологічні, метрологічні та методологічні «точки опори». Їх модифікація означає концептуальне окреслення перебудови обліку відповідно до зміни парадигмальних положень.

«Для обліку подібних явищ потрібен метафізичний ключ», – зазначав М. Руденко [20, с. 166]. Зважаючи на доведену ним синонімічність понять «метафізика» та «онтологія» [20, с. 39], найпершою з «точок опори» каркасу сучасного обліку є онтологічні засади. Вони дають економіко-філософську основу для визнання об'єктів обліку, подальшого їх вимірювання та віддзеркалення.

В онтологічному тлумаченні облік належить розглядати як складову суспільно-господарської сфери, іменованої Логосом, що об'єднує науку, релігію, літературу, мистецтво та інші галузі розумової діяльності [20, с. 152, 442]. У природничому розумінні в облікові слід вбачати віддзеркалення скерованої розумним проєкції живого на неживе, а в економічному трактуванні – керовану інтелектом рівновагу абсолютного й відносного багатств [20, с. 446].

Викладені підходи передбачають розгляд сфери розумного як предметної області обліку. Її окреслення потребує ідентифікації ключового (найбільш специфічного для даного дослідження) об'єкта – інтелектуальних благ.

Благами прийнято називати засоби, придатні для задоволення людських потреб. Однак тлумачення інтелектуальних благ, відповідне вимогам теперішнього часу, відсутнє. Ці блага інтерпретуються здебільшого як нематеріальні, причому в економіко-правовому контексті, зокрема, як результати інтелектуальної, творчої діяльності [15].

Послідовність мислення дає можливість з'ясувати сутність низки похідних від інтелектуальних благ та споріднених із ними понять – інтелектуальних ресурсів, потенціалу, капіталу тощо. Так, з одного боку, це результати розумових зусиль зі створення необхідних для життєдіяльності й розвитку сучасної

людини благ, а з іншого – ресурси господарського розвитку [9, 21, 25]. Сукупність цих особливих ресурсів створює інтелектуальний потенціал майбутнього розвитку господарюючих суб'єктів і суспільств загалом [16, 18, 23].

Найзагальнішим поняттям, яке розкриває сутність розумного в його органічній взаємодії з живим і неживим, є субстанція. Вже згаданий М. Руденко тлумачив її як духоматерію [20, с. 560]. Світоглядна цінність цього тлумачення полягає у розкритті сутності субстанції через органічний симбіоз духовної та матеріальної складових буття.

Згідно з цим тлумаченням доречно вести мову про інтелектуальні блага гуманітарного та утилітарного призначення. Перші є застосовними для освоєння сфери розумного, другі – переважно для сфер живого і неживого.

Необхідно відзначити, що виокремлені різновиди інтелектуальних благ можуть мати ентропійний чи антиентропійний зміст. Ентропія розглядається у даному дослідженні як розсіювання енергії [20, с. 462-463]. Вона є проявом тяжіння, гравітації [20, с. 64-70, 246].

Протилежний тяжінню, тобто антиентропійний зміст має відштовхування [20, с. 64-70]. Осягаючи за акад. В. Вернадським сутність життя як антиентропійного явища [20, с. 364], М. Руденко розглядав світову економічну науку як таку, «від якої залежить життя на Землі» [20, с. 481].

То ж сучасна економічна наука покликана і спроможна ставати рятівним знанням! Це відбуватиметься за умови виокремлення в її структурі складової, завдяки якій життя на Землі триватиме. Цією складовою є фізична економія, яка розкриває людині «приховані від її ока закони субстанції», виробляючи «розуміння прихованих та явних економічних процесів», формуючи «вчення про економічні підвалини, на яких стоїть земне людство», і в такий спосіб надаючи гарантії економічного видужання та збагачення націй [20, с. 135, 360, 383, 399, 425].

Сформульована у наведеній дефініції залежність земного життя від економічної науки є визначальною для розкриття нового змісту обліку. Підхід до обліку із цих позицій розкриває його причетність до розв'язання найактуальніших для людства проблем.

Таким чином, принципово нова змістовність обліку полягає у формуванні інформації, котра є рятівною. Якраз тут заховано найсуттєвіший «ключ» до досягнення новітньої інформаційної (включно з обліковою, статистичною тощо) парадигми. Збагнути її сутність можна, спираючись на природничі засади осмислення економічних явищ, які знаходять віддзеркалення в обліку.

Належить наголосити, що поряд із розмежуванням інтелектуальних благ гуманітарного й утилітарного призначення та дихотомією їх ентропійного та антиентропійного змісту, ці різновиди благ мають вартісний вимір, а тому є застосовними в економіці. Фізико-економічне бачення їх своєрідності передбачає з'ясування у процесі визнання

інтелектуальних благ питання про те, відповідають чи не відповідають вони зазначеним ознакам.

З метою отримання релевантної фактологічної інформації для управління досліджувані ознаки розумного мають бути зафіксованими в обліку. З огляду на це слід передбачити відповідні рахунки, субрахунки та аналітичні рахунки, сукупність яких покликана забезпечувати системне відображення найсуттєвіших атрибутивних ознак і специфіки розумного.

Викладені положення створюють онтологічні підвалини обліку. Своєю чергою вони відкривають можливості нових підходів до вартісного вимірювання інтелектуальних благ як об'єктів обліку.

Джерелом розвитку досліджуваних сфер, включаючи сферу розумного, є сонячна енергія [20, с. 76]. Її додаток, «здійснюючи кругообіг в економіці, стає додатковою вартістю» [20, с. 26]. Ключове фізико-економічне поняття «енергія прогресу» являє собою фізичний аналог абсолютної додаткової вартості [20, с. 364, 366]. Це дозволяє з'ясувати особливості творення вартостей та отримання результатів освоєння вказаних сфер суспільно-господарського буття.

Подальший розвиток викладених положень потребує розгляду сукупності інтелектуальних благ як багатства, котре має особливий (тобто відмінний від матеріального) зміст. Загалом багатство розглядають як синонім капіталу, в т.ч. інтелектуального.

Капітал же трактується у фаховій літературі як вартість, що здатна продукувати додаткову вартість [20, с. 231, 312]. М. Руденко дослідив два взаємно пов'язаних різновиди додаткових вартостей.

Перший із них, як зазначено, мислитель іменував абсолютною додатковою вартістю з огляду на те, що вона «абсолютно нова для планети, щойно прибула з Сонця» і завдяки фотосинтезу втілена у живій речовині [20, с. 182, 380]. Другий різновид (йдеться про відносну додаткову вартість, утворення якої уможливорює перший різновид вартості) є результатом освоєння сфери неживого. За акад. В. Вернадським він пов'язаний із «...розумом і спрямованою цим розумом ... працею» [1, с. 330].

Викладене світоглядне бачення українських мислителів створює основу поєднання онтологічних та метрологічних положень, зокрема, наведених вище класифікаційних підходів до інтелектуальних благ та споріднених із ними вартісних вимірів. Синтезуючи їх, можна вести мову з одного боку, про інтелектуальні блага антиентропійного змісту, сприятливі для відтворення абсолютної додаткової вартості.

З другого боку, слід зважати на блага, що мають ентропійний зміст, забезпечуючи створення відносної додаткової вартості. При цьому визначальний пріоритет має творення, привласнення та використання інтелектуальних благ, спрямованих на збереження та примноження абсолютних багатств.

Слід відмітити, що живе не завжди і не обов'язково мусить бути розумним, та розумне обов'язково має бути живим. Тому Життя є запорукою Розуму. Ця залежність розумного від

живого є онтологічною підставою для вимірювання розумного живим.

Своєрідними метрологічними властивостями відзначається біологічна енергія. Онтологічно вона уособлює життя і є одним із проявів живого, що надає їй статус критерію найвищого метрологічного рівня, уможливаючи вимірювання суспільно-господарських явищ через призму життя.

Особливість біологічної енергії полягає у її здатності вимірювати саму себе [20, с. 396]. Біологічна енергія є онтологічно важливим вимірником ще й тому, що її втіленням є прибуток, котрий іменується космічним [20, с. 479]. Уособлюючи абсолютне багатство, біологічна енергія з онтологічної точки зору являє собою різновид збагачення, котре є істинним.

Саме тому еталоном вартості запропоновано вважати 1 т (1 ц) пшениці [20, с. 482]. Більш того, біологічна енергія здатна бути еталоном, запровадження якого спроможне стати рятівним для сучасного людства [20, с. 482]. Виходячи з цього, в біоенергетичних параметрах пропонується вимірювати (оцінювати) затрати на створення та результати застосування інтелектуальних благ.

Викладене створює підстави для окреслення нових метрологічних засад сучасного обліку інтелектуальних благ. Важливість цих положень полягає в тому, що наявність еталона для забезпечення адекватності вимірювань надає «можливість енергетичного обліку головних економічних процесів» [20, с. 296].

Облік має надавати суб'єктам господарювання та управління інформацію, необхідну, для врахування витрат на створення інтелектуальних благ. Надбання української економіко-філософської думки містять необхідні для цього природничі підходи. Так, належить вести мову про фізико-економічну модель інвестування суспільних сфер, зокрема, інтелектуальної. Модель пов'язує енергетичні можливості злаків з економікою, і базується на врахуванні біоенергетичної структури врожаю злаків та їх розподілу в суспільстві [20, с. 139, 141, 151].

Енергетичний підхід до визначення витрат на створення інтелектуальних благ впливає з ідеї Ф. Кене про суспільний розподіл щорічного врожаю зернових [20, с. 136]. Частка цього врожаю, що за М. Руденком спрямовується у сферу розумного, є основою визначення витрат, відшкодування яких дозволяє компенсувати собівартість інтелектуальних благ.

Метрологічні властивості біологічної енергії вимірювати саму себе підтверджує формула енергії прогресу М. Руденка. Мислитель іменував її світовою константою. Водночас вона «синтезує науку, філософію, релігію» [20, с. 87, 424]. З огляду на те, що з позицій фізичної економії злаки належать до найважливіших ресурсів життєдіяльності людей, ця формула дозволяє з'ясувати біоенергетичну структуру врожаю зернових і за класифікацією Ф. Кене описувати його розподіл між суспільними класами як виробничо-енергетичними сферами [20, с. 151].

Так, із 5 сукупних біоенергетичних одиниць врожаю злаків (3 одиниці зерна і 2 одиниці соломи) аграрній сфері (сільському господарству та ін.) належить 2 одиниці зерна і весь обсяг соломи, а індустріальній (промисловості та ін.) та владно-інтелектуальній (державі й Логосу) сферам – по 1 одиниці зерна. То ж формула являє собою нормативну фізико-економічну модель, яка показує, що урожай зернових має щорічно розподілятися між суспільними сферами на антиентропійні та ентропійні цілі. Уподобнюючи економіку природі за принципом керованої розумним проекції живого на неживе, пропорції щорічного розподілу врожаю злаків пропонуємо поширити на сферу розумного, результатом господарського освоєння якої є створення та використання інтелектуальних благ.

Завдяки викладеним концептуальним засадам визнання та вимірювання досліджуваних об'єктів стає можливим їх віддзеркалення в обліку. Своєю чергою це зумовлює певні засадничі зміни облікової методології.

Розглядаючи досліджувану проблему у контексті становлення новітньої облікової парадигми, вважаємо, що модифікація чинної методології обліку має бути логічним продовженням окреслених вище онтологічних та метрологічних положень. Викладені фізико-економічні підходи до вартісного вимірювання інтелектуальних благ є підставою для віддзеркалення цих об'єктів в обліку.

Методологія фундаментальних чи прикладних наук, включаючи облік, являє собою сукупність прийомів, методів, застосовуваних у науковому пізнанні світу та практичній діяльності [13, с. 382]. Одним із найсуттєвіших елементів облікової методології є балансове узагальнення [24, с. 61]. Окреслення новітніх методологічних засад обліку здійснено шляхом дедуктивного підходу до балансу.

Свого часу нами запропонована його концептуальна модель [26]. Вона окреслює положення, важливі для найзагальнішого (і відповідного методологічним можливостям обліку) інформаційного віддзеркалення процесів господарського освоєння сфер живого, неживого й розумного. Поряд із цим нещодавно запропонована модель балансового узагальнення для віддзеркалення господарського освоєння сфери живого [27].

Нині необхідна модель балансу, що враховує специфіку сфери розумного. Зосереджуючись на розумному і беручи злаки за основу економіко-енергетичних вимірювань його господарського освоєння, слід вести мову про відповідну декомпозицію балансового узагальнення. Воно є віддзеркаленням стану економічної рівноваги і будується на засадах теорії «золотого перерізу», зокрема, на Божественній пропорції – фундаментальній константі, свого часу досліджуваний ще фундатором бухгалтерського обліку Л. Пачолі [8, с. 173].

Пропонована модель балансового узагальнення являє собою класичну двосторонню таблицю, що описує структуру з одного боку, створення, а з другого – привласнення та використання

інтелектуальних благ гуманітарного й утилітарного призначення та ентропійного й антиентропійного змісту за результатами їх розподілу й обміну. Перш, ніж навести цю модель, стисло охарактеризуємо кожну з її частин.

Ліва частина таблиці віддзеркалює структуру інтелектуальних благ, що мають антиентропійний та ентропійний зміст і призначені для примноження абсолютної та одержання відносної додаткових вартостей. Згідно з наведеними біоенергетичними співвідношеннями частка інтелектуальних благ антиентропійного змісту мусить становити не менше $3/5$ (60 %) від загального обсягу цих благ. Відповідно частка створюваних інтелектуальних благ, зміст яких є ентропійним, повинна бути не більшою $2/5$ (40 %), що є граничним (пороговим) значенням, яке має жорстко контролюватися і суворо дотримуватися.

Згідно з формулою енергії прогресу одна біоенергетична одиниця щорічного врожаю зернових призначається державі й Логосу (як зазначалося так іменується сфера інтелектуальної діяльності суспільства). При цьому Логосу має належати $3/5$ (0,6) від цієї одиниці, з яких своєю чергою $3/5$ (0,36 одиниці) повинні мати антиентропійний, а $2/5$ (0,24 одиниці) – ентропійний зміст. Нижче показано проекцію цих біоенергетичних співвідношень на структуру продукуваних інтелектуальних благ.

Що стосується правої частини таблиці, то вона за результатами розподілу й обміну інтелектуальних благ має віддзеркалювати антиентропійний та ентропійний зміст і суспільну структуру їх привласнення та використання господарюючими суб'єктами аграрної, індустріальної та владно-інтелектуальної сфер. То ж створювані для них і суспільства загалом інтелектуальні блага відповідно мають розподілятися, обмінюватися, привласнюватися і використовуватися у співвідношенні 60 % : 40 % їх обсягу.

Використання інтелектуальних благ (частки яких становлять 0,36 та 0,24 біоенергетичні одиниці) належить здійснювати в пропорціях, за якими, як впливає з викладеного, щорічно має здійснюватися розподіл врожаю зернових. Спрямування створюваних інтелектуальних благ на антиентропійні та ентропійні цілі суспільного розвитку і споживання належить здійснювати, зважаючи на структуру розподілу врожаю між аграрною, індустріальною та владно-інтелектуальною сферами.

Так, з інтелектуальних благ антиентропійного змісту (частка яких складає 0,36 біоенергетичної одиниці) у вказані сфери у відповідних співвідношеннях слід спрямувати: $0,36 \cdot 0,6 + 0,36 \cdot 0,2 + 0,36 \cdot 0,2$. Що стосується інтелектуальних благ ентропійного змісту (на які припадає 0,24 одиниці), то в згадані сфери у відповідних пропорціях належить спрямувати: $0,24 \cdot 0,6 + 0,24 \cdot 0,2 + 0,24 \cdot 0,2$.

Застосування дедуктивного підходу дозволяє середньостатистичні співвідношення, що описують структуру наведеного розподілу, поширювати на господарюючих суб'єктів мікроекономічного рівня, діяльність яких є об'єктом обліку.

Бухгалтерський облік

Беручи до уваги викладені особливості сфери розумного та методологічну значущість балансу, з позицій витратного підходу пропонуємо модель

балансового узагальнення (табл. 1), що враховує специфіку створення та використання інтелектуальних благ.

Таблиця 1

Балансове узагальнення процесів створення, привласнення та використання інтелектуальних благ згідно з природничим тлумаченням їх змісту і призначення

№ п/п	Структура створюваних інтелектуальних благ за змістом і призначенням	Вартість у біоенергетичному вимірі, одиниць	Структура інтелектуальних благ за сферами привласнення та використання	Вартість у біоенергетичному вимірі, одиниць
1	Інтелектуальні блага антиентропійного змісту, що мають гуманітарне та утилітарне призначення	0,36	Аграрна сфера (сільське господарство та ін.)	0,216
2			Індустріальна сфера (промисловість та ін.)	0,072
3			Владно-інтелектуальна сфера (держава і Логос)	0,072
4	Інтелектуальні блага ентропійного змісту, що мають гуманітарне та утилітарне призначення	0,24	Аграрна сфера (сільське господарство та ін.)	0,144
5			Індустріальна сфера (промисловість та ін.)	0,048
6			Владно-інтелектуальна сфера (держава і Логос)	0,048
7	Баланс	0,6	Баланс	0,6

Джерело: складено автором.

Пропонована модель балансового узагальнення дозволяє надавати суб'єктам господарювання та управління інформацію, необхідну для врахування витрат на створення інтелектуальних благ. Водночас мають враховуватися й вигоди, з метою отримання яких створюються та використовуються ці блага.

Світовий досвід свідчить про існування відповідних підходів до визначення вартості інтелектуальних благ. Відокремлені один від одного, ці підходи, зокрема, витратний (передбачений МСФЗ) та доходний (визначений GAAP), є недостатніми для сучасної оцінки інтелектуальних благ. Нинішній розвиток наукомісткого сегмента економіки потребує заснованого на фізико-економічних вимірюваннях синтезу обох підходів.

Відповідно до визначень, які у світовому фаховому середовищі обліковців є загальноприйнятими, контрольовані господарюючими суб'єктами ресурси (у досліджуваному контексті – інтелектуальні ресурси), здатні забезпечити у майбутньому отримання вигод, вважаються активами [14, с. 8].

Від існуючих підходів до ідентифікації вигод відрізняється підхід, заснований на засадах фізичної економії. Адекватну його засадам сутність вигод можна з'ясувати, розглядаючи їх як передумову подальшого отримання доходів та прибутків. То ж природниче трактування прибутку [20, с. 479] дозволяє надавати доходам та вигодам відповідні фізико-економічні визначення.

Компенсаційні можливості живого базуються на мультіплікативних якостях, якими завдяки фотосинтетичним ефектам володіє біологічна енергія. Через застосування інтелектуальних досягнень на

практиці це дозволяє не лише відшкодувати собівартість продукованих інтелектуальних благ, але і сприяти примноженню енергії, позитивно впливаючи на економічні вигоди господарюючих суб'єктів.

З'ясовуючи проблему вигод у контексті їх отримання завдяки використанню інтелектуальних благ, слід відзначити, що спробу енергетичного підходу до вирішення цієї проблеми свого часу зробив С. Подолинський. Український новатор розкрив роль шкільного учителя, який своєю працею сприяє введенню в бюджет людства додаткової сонячної енергії [17, с. 264]. Водночас він показав, як праця «музиканта-виконавця, навіть посереднього», «збуджує людину до діяльності, що дає в результаті прибуток у бюджет енергії» [17, с. 265].

Беручи до уваги те, що результативність інтелектуальної праці вчений пропонував визначати через її вплив на збільшення енергії на земній поверхні, отримання вигод належить оцінювати не стільки шляхом підрахунку виручки від реалізації інтелектуальних благ (що нині зазвичай не залежить від їх майбутнього призначення та сфери використання), скільки через потенційне примноження енергетичного бюджету, концептуальна модель якого обґрунтована С. Подолинським.

Слід відмітити, що це проблема, складність якої до кінця свого життя відзначав акад. В. Вернадський. Йдеться про питання, яке порушив, але не зміг вирішити народжений у Львові американський математик і біофізик А. Лотка, а саме: як може змінювати матеріальні процеси думка, якщо вона не є формою енергії? [1, с. 331].

Що стосується пропонованого нами балансового узагальнення, то його прийнятність підтверджується наведеним нижче описом класичної типології змін у балансі. Застосування цієї типології дозволяє верифікувати пропоновану балансову модель.

Як відомо, до першого типу змін у балансі належать зміни, що відбуваються тільки в його активі. Ідеться, зокрема, про віддзеркалення процесів витіснення інтелектуальних благ ентропійного змісту на користь благ з антиентропійним «наповненням», коли, зокрема, сучасні проекти будинків, транспортних засобів тощо передбачають використання в якості джерел енергетичного забезпечення «м'яких», а не викопних енергоносіїв.

Другий тип передбачає зміни лише в пасиві балансу. Їх економіко-правова сутність полягає у віддзеркаленні в балансі переходів права власності на інтелектуальні блага від одних до інших суб'єктів господарювання. Ці зміни означають, зокрема, придбання творів літератури й мистецтва державою у письменників, художників, музикантів та інших митців з метою видання, експонування, виконання тощо згідно з відповідними державними програмами.

Третій тип узагальнює одночасні зміни в активі й пасиві у бік збільшення балансу. Йдеться про збільшення, які виникають завдяки появі інтелектуальних благ в обігу (вжитку, експлуатації). У вартісному вимірі, що є підставою для віддзеркалення цих об'єктів обліку в балансі, їх поява означає насамперед утилітарне та гуманітарне збагачення суб'єктів господарської, наукової, освітньої, культурно-мистецької та інших сфер і суспільства загалом новими інтелектуальними благами.

Четвертий тип віддзеркалює одночасні зміни в активі й пасиві у бік зменшення балансу. Ці зміни є наслідком вибуття з обігу (вжитку, експлуатації) інтелектуальних благ, які втратили свою утилітарну корисність чи гуманітарну цінність.

Це вибуття відбувається тоді, коли використання певних інтелектуальних благ утилітарного призначення, зміст яких є ентропійним, належить припинити, особливо у разі появи відповідних інтелектуальних благ, «наповнених» антиентропійним змістом. Мається на увазі, зокрема, вибуття інтелектуальних благ, що втратили здатність забезпечувати отримання економічних вигод, ідентифікованих на досліджуваних природничих засадах.

Активне вибуття інтелектуальних благ гуманітарного призначення відбувається в часи суспільно-політичних зрушень, сучасним свідченням чого є процеси декомунізації науки, освіти, літератури, мистецтва та інших культурно-інтелектуальних сфер, внаслідок чого суспільство припиняє використання чи позбується їх.

Детальніше дослідження інтелектуальних благ, вказаних при розкритті першого типу змін у балансі, дозволяє з'ясувати, що при використанні для експлуатації будинків, транспортних засобів тощо енергії з «м'яких» джерел власники цих будівель та засобів і суспільство загалом збагачуються коштом сонячної енергії, тоді як при спалюванні викопних

енергоносіїв відбувається не лише збіднення сучасних суб'єктів господарювання, але й обкрадання нащадків. Критичний аналіз третього типу змін у балансі свідчить, що з фізико-економічної точки зору вказане збагачення є неоднозначним, зважаючи на відмінності результатів використання інтелектуальних благ ентропійного та антиентропійного змісту.

Пропоноване балансове узагальнення стосується як суспільства загалом, так і окремих господарств. Верифікація його моделі за допомогою класичної типології змін у балансі засвідчує прийнятність її застосування на макро- і мікроекономічному рівнях.

Охарактеризована типологія змін у балансі охоплює сукупність імовірних облікових записів і з огляду на це є важливою для побудови системи рахівництва (рахунків, субрахунків, аналітичних рахунків) та відображення руху інтелектуальних благ в цій системі. Відтак ці положення пропонується брати за основу синтетичного та аналітичного обліку інтелектуальних благ.

Висновки. Зростання значущості інтелектуальної складової економічного розвитку, підвищення наукоємності господарювання спричиняють потребу забезпечення керованості господарського освоєння сфери розумного. Це вимагає надання для управління релевантної інформації, яку генерує заснована на природничих засадах новітня система рахівництва.

Спираючись на ці засади, окреслено світоглядні підвалини новітньої парадигми рахівництва, що передбачає охоплення обліком сфери розумного, покликаної скеровувати взаємодію сфер живого та неживого. Запропоновано низку класифікацій, що дозволяють з'ясувати сутнісний зміст і призначення інтелектуальних благ та вибудувати цілісну систему рахівництва з метою їх віддзеркалення в балансі, синтетичному та аналітичному обліку.

Поєднуючи методологічні засади обліку із його методологією, запропоновано модель балансового узагальнення, що описує створення та привласнення інтелектуальних благ суспільними сферами для використання, властивого їхній сутності. Пропоновану модель верифіковано за допомогою класичної типології змін у балансі. Подальшим підтвердженням цих положень є опис руху інтелектуальних благ за допомогою балансового рівняння. В свою чергу ці положення пропонується класти в основу рахунків, субрахунків та аналітичних рахунків, що призначаються для обліку інтелектуальних благ.

4 Список використаних джерел

1. Вернадский, В. И. Биосфера и ноосфера [Текст] / В. И. Вернадский. – Львов : ВК «Арс», 2013. – 416 с.
2. Вернадский, В. И. Очерки биохимии [Текст] / В. И. Вернадский. – Львов : ВК «Арс», 2013. – 488 с.
3. Волошан, І. Г. Обліково-інформаційне забезпечення інтелектуальної власності як складової активів підприємства [Текст] / І. Г. Волошан // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 6. – С. 846-849.

4. Волощук, Л. О. Технологія оцінки і обліку інтелектуальної складової діяльності як передумов для комплексного аналізу інноваційного потенціалу виробничого підприємства / Л. О. Волощук, Л. В. Скороходова // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 3-4. – С. 89-93. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No3-4/89-93.pdf>

5. Голяш, І. Аналіз інтелектуального капіталу підприємства [Текст] / І. Голяш, Л. Будник // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 7. – С. 254-256.

6. Діба, В. М. Облік та аналіз нематеріальних активів в умовах інституційних змін: теорія і методологія [Текст] : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09 / Діба В'ячеслав Михайлович ; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Київ, 2017. – 34 с.

7. Жураковська, І. В. Відображення складових інтелектуального капіталу у звітності підприємств України [Текст] / І. В. Жураковська // Облік і фінанси. – 2014. – № 1(63). – С. 13-19.

8. Конфорович, А. Г. Колумби математики [Текст] / А. Г. Конфорович. – К. : Рад. школа, 1982. – 223 с.

9. Кохан, В. В. Інтелектуальні ресурси інноваційної діяльності як об'єкт інвестування [Текст] / В. В. Кохан // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 64. – С. 252-259.

10. Лев, Б. Нематериальные активы: Управление, измерение, отчетность [Текст] / Б. Лев ; Пер. с англ. – М. : Квинто-Консалтинг, 2003. – 340 с.

11. Легенчук, С. Ф. Бухгалтерське відображення інтелектуального капіталу [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.04 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / С. Ф. Легенчук ; Національний аграрний університет. – К., 2006. – 21 с.

12. Леонова, М. 12 миллиардеров-прогрессоров: Как построить царство разума за собственные деньги / М. Леонова, М. Пази // Русский репортер. – 2017. – № 4(421) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://expert.ru/russian_reporter/2017/04/12-milliardero-progressorov/

13. Методологія / Новий словник іншомовних слів [Текст] / За ред. Л. І. Шевченко. – К. : АРІЙ, 2008. – 672 с.

14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

15. Нематеріальні блага / Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Нематеріальні_блага

16. Носова, Т. І. Економічна сутність категорії «інтелектуальний потенціал» [Текст] / Т. І. Носова // Mechanism of Economic Regulation. – 2014. – № 2. – С. 159-166.

17. Подолінський, С. Вибрані праці [Текст] / Упорядник Л. Я. Корнійчук. – К. : КНЕУ, 2000. – 328 с.

18. Река, Г. В. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал: критерії розмежування [Текст] / Г. В. Река // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.14. Економіка, планування і управління галузі. – С. 228-232.

19. Романенко, О. В. Методичне забезпечення аналізу використання нематеріальних активів підприємства [Текст] / О. В. Романенко // Облік і фінанси. – 2012. – № 4(58). – С. 21-24.

20. Руденко, М. Енергія прогресу. Вибрані праці з економії, філософії і космології [Текст] / М. Руденко. – К. : Кліо, 2015. – 680 с.

21. Семів, Р. А. Інтелектуальні ресурси в системі інноваційного розвитку економіки [Текст] / Р. А. Семів, М. В. Луцик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – № 1. – С. 117-121.

22. Скоп, Х. Бухгалтерський облік нематеріальних активів: визнання та оцінка [Текст] / Х. Скоп // Бухгалтерський облік і аудит. – 2013. – № 8. – С. 10-19.

23. Телефанко, Н. Б. Інтелектуальний потенціал України на сучасному етапі [Текст] / Н. Б. Телефанко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.10. – С. 372-377.

24. Швець, В. Г. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : Підручник / В. Г. Швець. – К. : Знання, 2006. – 525 с.

25. Швиданенко, Г. О. Інтелектуальні ресурси підприємства, які функціонують у зовнішньому середовищі [Текст] / Г. О. Швиданенко, І. Ю. Гусєва // Проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С. 181-186.

26. Шевчук, В. Трансформація економіки та модифікація обліку: методологічні аспекти взаємодії [Текст] / В. Шевчук // Економіка України. – 1997. – № 4. – С. 24-36.

27. Шевчук, В. О. Проблеми управління рівноважним довгостроковим розвитком економіки на засадах фізичної економії [Текст] / В. О. Шевчук // Облік і фінанси. – 2016. – № 4(74). – С. 145-152.

4 References

1. Vernadskiy, V. I. (2013). *Biosfera i noosfera [Biosphere and noosphere]*. Lvov: VK «Ars».

2. Vernadskiy, V. I. (2013). *Ocherki biohimii [Essays on Biochemistry]*. Lvov: VK «Ars».

3. Voloshan, I. H. (2015). *Oblikovo-informatsiine zabezpechennia intelektualnoi vlasnosti yak skladovoi aktyviv pidpryiemstva [Accounting and information support of intellectual property as a composite asset of the enterprise]*. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, (6), 846-849.

4. Voloshchuk, L. O. & Skorokhodova, L. V. (2012). *Tekhnolohiia otsinky i obliku intelektualnoi skladovoi diialnosti yak peredumov dlia kompleksnoho analizu innovatsiinoho potentsialu vyrobnychoho pidpryiemstva [Technology of assessment and accounting of the intellectual component of the activity as prerequisites for a comprehensive analysis of the innovative potential of a production enterprise]*. *Ekonomika: realii chasu*, (3-4), 89-93. Retrieved from <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No3-4/89-93.pdf>

5. Holiash, I. & Budnyk, L. (2010). Analiz intelektualnogo kapitalu pidpriemstva [Analysis of the intellectual capital of an enterprise]. *Ekonomichniy analiz*, (7), 254-256.
6. Dyba, V. M. (2017). *Oblik ta analiz nematerialnykh aktiviv v umovakh instytutsiinykh zmin: teoriia i metodolohiia [Accounting and analysis of intangible assets in conditions of institutional changes: theory and methodology]* (Dissertation abstract). Kyiv: Kyivskyy natsionalnyy ekonomichnyy un-t im. Vadyma Hetmana.
7. Zhurakovska, I. V. (2014). Vidobrazhennia skladovykh intelektualnogo kapitalu u zvitnosti pidpriemstv Ukrainy [Disclosure of intellectual capital components in business reporting in Ukraine]. *Oblik i finansy*, (1(63)), 13-19.
8. Konforovych, A. H. (1982). *Kolumby matematyky [Columbus of Mathematics]*. Kyiv: Radyanska shkola.
9. Kokhan, V. V. (2012). Intelektualni resursy innovatsiinoi diialnosti yak ob'ekt investuvannia [Intellectual resources of innovation activity as an investment object]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, (64), 252-259.
10. Lev, B. (2003). Nematerialnyie aktivyi: Upravlenie, izmerenie, otchetnost [Intangible assets: Management, measurement, reporting] (Trans. from the English). Moskva: Kvinto-Konsalting.
11. Lehenchuk, S. F. (2006). *Bukhhalterske vidobrazhennia intelektualnogo kapitalu [Accounting of intellectual capital]* (Dissertation abstract). Kyiv: Natsionalnyi ahrarnyi universytet.
12. Leonova, M. & Pazi, M. (2017). 12 milliarderov-progressorov: Kak postroit tsarstvo razuma za sobstvennyie dengi [12 billionaires-progressors: How to build a kingdom of reason for your own money]. *Russkiy reporter*, (4(421)). Retrieved from http://expert.ru/russian_reporter/2017/04/12-milliarderov-progressorov/
13. Shevchenko, L. I. et al. (2008). *Novyi slovnyk inshomovnykh sliv [New Dictionary of Foreign Words]* (ed. by L. I. Shevchenko). Kyiv: ARII.
14. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2013). Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti» [National Accounting Standard 1 «General Requirements for Financial Reporting»]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
15. Nematerialni blaha [Intangible benefits]. Wikipedia. Retrieved from https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Nematerialni_blaha
16. Nosova, T. I. (2014). Ekonomichna sutnist katehorii «intelektualnyi potentsial» [The economic essence of the category «intellectual potential»]. *Mechanism of Economic Regulation*, (2), 159-166.
17. Podolynskiy, S. (2000). *Vybrani pratsi [Selected Works]* (ed by L. Ya. Kornichuk). Kyiv: KNEU.
18. Reka, H. V. (2009). Intelektualnyi kapital ta intelektualnyi potentsial: kryterii rozmezhuvannia [Intellectual capital and intellectual potential: the criteria for differentiation]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, (19.14), 228-232.
19. Romanenko, O. V. (2012). Metodychne zabezpechennia analizu vykorystannia nematerialnykh aktiviv pidpriemstva [Methodical support of analysis of use of intangible assets of the company]. *Oblik i finansy*, (4(58)), 21-24.
20. Rudenko, M. (2015). *Enerhiia prohresu. Vybrani pratsi z ekonomii, filosofii i kosmologii [The energy of progress. Selected Works on Economy, Philosophy and Cosmology]*. Kyiv: Klio.
21. Semiv, R. A. & Lutsyk, M. V. (2013). Intelektualni resursy v systemi innovatsiinoho rozvytku ekonomiky [Intellectual resources in the system of innovative economic development]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy*, (1), 117-121.
22. Skop, Kh. (2013). Bukhhalterskyi oblik nematerialnykh aktiviv: vyznannia ta otsinka [Accounting for intangible assets: recognition and valuation]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt*, (8), 10-19.
23. Telefanko, N. B. (2011). Intelektualnyi potentsial Ukrainy na suchasnomu etapi [Intellectual potential of Ukraine at the present stage]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, (21.10), 372-377.
24. Shvets, V. H. (2006). *Teoriia bukhhalterskoho obliku [Theory of Accounting]*. Kyiv: Znannia.
25. Shvydanenko, H. O. & Husieva, I. Yu. (2012). Intelektualni resursy pidpriemstva, yaki funktsionuiut u zovnishnomu seredovyshchi [Intellectual resources of the enterprise that function in the external environment]. *Problemy ekonomiky*, (4), 181-186.
26. Shevchuk, V. (1997). Transformatsiia ekonomiky ta modyfikatsiia obliku: metodolohichni aspekty vzaiemodii [Transformation of the economy and modification of accounting: methodological aspects of interaction]. *Ekonomika Ukrainy*, (4), 24-36.
27. Shevchuk, V. O. (2016). Problemy upravlinnia rivnovaznym dovhostrokovym rozvytkom ekonomiky na zasadakh fizychnoi ekonomii [Problems of management by balanced long-term economic development through physical economy]. *Oblik i finansy*, (4(74)), 145-152.